

УДК 376.1-056.264:373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.30>

Ірина БРУШНЕВСЬКА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-3381-6490

Бібліографічний опис статті: Брушневська, І. (2021). Організація комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 205–211, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.30>

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Метою статті є аналіз та обґрунтування основних етапів здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Сучасний стан розвитку спеціальної освіти України характеризується посиленою увагою вчених до поглибленого вивчення особливостей загального, психічного та мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами з метою забезпечення індивідуального розвитку кожної дитини з урахуванням її психофізичних особливостей, можливостей, здібностей, вподобань. Науково обґрунтована психолого-педагогічна оцінка розвитку, корекція порушеного розвитку дитини, психолого-педагогічний супровід її розвитку забезпечує підґрунтя створенню передумов навчальної діяльності, успішної соціалізації дитини із особливими освітніми потребами. Інклюзивно-ресурсні центри – перші сервісні організації, які мають завдання виявити в дитини якомога раніше особливі освітні потреби й надати їй фахову і компетентну допомогу. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини є кінцевим результатом процесу оцінювання, що орієнтує фахівців інклюзивно-ресурсних центрів на визначення оптимального освітнього маршруту для кожної дитини з особливими освітніми потребами. Важливість комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини зумовлена тим фактом, що вона є одним із механізмів забезпечення права дітей із особливими освітніми потребами на належну освіту. В статті проаналізовано передумови проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, пріоритетні напрями проведення, основні етапи реалізації, ефективні методи і прийоми реалізації. Для проведення комплексного обстеження когнітивно-мовленнєвого розвитку дітей із особливостями психофізичного розвитку запропоновано використати розроблену авторську діагностику, апробовану у роботі з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: діти з особливими потребами, інклюзивно-ресурсні центри, комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку.

Iryna BRUSHNEVSKA

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Volya Avenue, 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-3381-6490

To cite this article: Brushnevskaya, I. (2021). Organizatsiya kompleksnoyi psykholoho-pedahohichnoyi otsinki rozvitku dytyny z osoblyvymy osvitymy potrebami [Organization of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the development of a child with special educational needs]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 205–211, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.30>

ORGANIZATION OF A COMPREHENSIVE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF A CHILD WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The purpose of the article is to analyze and substantiate the main stages of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the development of a child with special educational needs. The current state of the development of special education in Ukraine is characterized by increased attention of scientists to in-depth study of the characteristics of the general, mental and speech development of children with special educational needs in order to ensure the individual development of each child, taking into account his psychophysical characteristics,

capabilities, abilities, preferences. Scientifically grounded psychological and pedagogical assessment of development, correction of impaired child development, psychological and pedagogical support of his development provides the basis for creating the prerequisites for educational activities, successful socialization of a child with special educational needs. Inclusive Resource Centers are the first service organizations whose task is to identify a child's special educational needs as early as possible and provide him with professional and competent assistance. A comprehensive psychological and pedagogical assessment of a child's development is the result of the assessment process; it orientates specialists of inclusive resource centers to determine the optimal educational route for each child with special educational needs. The importance of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of child development is because it is one of the mechanisms for ensuring the right of children with special educational needs to proper education. The article analyzes the prerequisites for conducting a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the development of a child with special educational needs, priority areas of implementation, the main stages of implementation, methods and techniques of implementation. To conduct a comprehensive examination of the cognitive-speech development of children with psychophysical developmental features, it is proposed to use the author's developed diagnostics, tested in work with preschool children with speech disorders.

Key words: children with special needs, inclusive resource centers, complex psychological and pedagogical assessment of development.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі модернізації системи спеціальної освіти одним із основних завдань є пошук оптимальних моделей організації допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Реалізація цього завдання можлива через організацію системи комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. Це особливо важливо у фокусі щорічного збільшення кількості дітей, які потребують комплексної психолого-медико-педагогічної та соціальної підтримки. Максимально чітке визначення механізмів та сфери порушеного розвитку, вторинних відхилень є запорукою ефективності перспективного корекційно-розвиткового та корекційно-відновлювального процесів. Науково обґрунтована психолого-педагогічна оцінка розвитку, корекція порушеного розвитку дитини, психолого-педагогічний супровід її розвитку забезпечує підґрунтя створенню передумов навчальної діяльності, успішної соціалізації дитини із особливими освітніми потребами, виводить на перший план потребу кардинально нового ставлення й підтримки такої дитини у системі спеціального, інклюзивного та інтегрованого виховання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний стан розвитку спеціальної освіти України характеризується посиленою увагою вчених до поглибленого вивчення особливостей загального, психічного та мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами з метою забезпечення індивідуального розвитку кожної дитини з урахуванням її психофізичних особливостей, можливостей, здібностей, вподобань.

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що дослідники розглядають комплексну

психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини як процес збору та інтерпретації кількісної та якісної інформації про особливості розвитку дитини з метою визначення її особливих освітніх потреб, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо освітньої програми, організації освітнього середовища, особливостей організації психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, відповідно до потенційних можливостей дитини (З. Ленів, І. Мартиненко, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Л. Федоренко, М. Шермет та ін.).

Зокрема, своєрідність перебігу мовленнєвої діяльності дітей з особливими освітніми потребами досліджувала ціла плеяда вчених (Т. Візель, Г. Волкова, Б. Гріншпун, І. Гудим, В. Засенко, В. Ковшиков, А. Колупаєва, С. Конопляста, Р. Лалаєва, Р. Левіна, З. Ленів, А. Маркова, І. Мартиненко, Н. Мікляєва, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Ю. Рібцун, В. Селіверстов, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Уфімцева, Т. Ушакова, Г. Чиркіна, О. Шахнарович, В. Шевченко, М. Шермет та інші науковці), методи комплексної діагностики і компенсації порушень мовленнєвого розвитку у дітей розглянуто у працях Е. Данілавічюте, С. Коноплястої, О. Лурія, О. Мاستюкової, О. Орфінська, Л. Трофименко тощо (Данілавічюте, 2020; Трофименко, 2014). Особливості пізнавального розвитку дітей вивчалися у працях науковців В. Бондаря, Л. Вавіної, Л. Виготського, О. Граборова, Г. Дульнева, І. Єременка, Л. Занкова, Н. Коломінського, В. Лубовського, С. Миронової, С. Мирського, Г. Мерсіянової, Б. Пінського, В. Синьова, К. Турчинської, О. Хохліної, Ж. Шиф та інших (Миронова, 2007; Синьов, 2009).

Особливості комплексної діагностики дітей із порушеннями розвитку розглядають у своїх працях О. Чеботарьова, І. Гладченко, Н. Ярмола, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Н. Стадненко (Чеботарьова, Гладченко, Ярмола, 2019; Стадненко, 2001).

Мета дослідження – аналіз та обґрунтування основних етапів здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини із особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в Україні створена нова служба системної підтримки та супроводу дітей з особливими потребами – Інклюзивно-ресурсні центри (далі –ІРЦ), функціонування яких унормовано Положенням про інклюзивно-ресурсний центр (Положення, 2017), де зазначається, що ці установи утворюються з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у професійно-технічних закладах освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. ІРЦ – перші сервісні організації, які мають завдання виявити в дитини якомога раніше особливі освітні потреби й надати їй фахову і компетентну допомогу.

Інклюзивно-ресурсні центри у своїй діяльності виконують важливі завдання не тільки з проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини за місцем навчання або проживання дитини з особливими потребами, а також з надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, надання методичної допомоги педагогічним працівникам освітніх закладів тощо (Колупаєва, 2020).

Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини є кінцевим результатом процесу оцінювання, що орієнтує фахівців ІРЦ на визначення оптимального освітнього маршруту для кожної дитини з особливими освітніми потребами.

Важливість комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини зумовлена тим фактом, що вона є одним із механізмів забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на належну освіту.

Ініціаторами комплексного психолого-педагогічного оцінювання можуть бути лише батьки дитини або її законні представники. Участь батьків (одного з батьків) або законних представників дитини у проведенні комплексної оцінки є обов'язковою.

У разі встановлення фахівцями центру наявності у дитини особливих освітніх потреб висновок про комплексну оцінку є підставою для складення для неї індивідуальної програми розвитку та надання їй психолого-педагогічної допомоги.

Комплексна оцінка може проводитися перед зарахуванням дитини з особливими освітніми потребами до дошкільного або загальноосвітнього навчального закладу. З метою створення у такому закладі умов для навчання дитини її батьки (один з батьків) або законні представники звертаються до центру за шість місяців до початку навчального року.

Однак, практика свідчить, що здебільшого саме працівники закладів освіти виявляють існування певних особливостей, які стримують розвиток дитини й ускладнюють процес виховання та навчання. У разі виявлення такої дитини, здебільшого саме на рівні закладу проводиться її первинне оцінювання командою фахівців закладу (зазвичай, це директор закладу, медична сестра, практичний психолог, вчитель-логопед, дефектолог, вихователі, вчителі тощо).

Під час первинного оцінювання узагальнюються дані про особливості фізичного розвитку дитини, мовленнєві й комунікативні здібності, когнітивний розвиток, особливості емоційно-вольової сфери, поведінку. Така комплексна оцінка є, зазвичай, об'єктивною та інформативною, адже ґрунтується на:

- тривалому спостереженні за особою (від трьох місяців);
- у різних умовах (адаптація, перенесені хвороби, комфортне перебування, стресові ситуації, вплив психотравмуючих факторів);
- різними спеціалістами, які можуть констатувати наявність або відсутність прогресу у розвитку.

Зазначена багатовекторність унеможливорює суб'єктивну оцінку одного із працівників закладу внаслідок упередженого ставлення до дитини.

Отримані відомості є основою для формулювання наступних висновків:

– дитина не має труднощів у розвитку і навчанні та не потребує додаткових освітніх послуг, її розвиток відповідає віковим особливостям;

– дитина має труднощі в розвитку і навчанні (зазвичай тимчасові), які можуть бути усунені педагогічними працівниками закладу;

– дитина має труднощі в розвитку і навчанні (не тимчасові), які не можуть бути усунені на рівні ресурсів закладу. Потребує проведення комплексної оцінки кваліфікованими фахівцями ІРЦ.

Комплексне оцінювання розвитку дитини може здійснюватися в межах ІРЦ, за місцем навчання та за потреби – за місцем проживання дитини. Наприклад, можливий виїзд фахівців ІРЦ за місцем проживання або перебування дитини, якщо її пересування ускладнене.

У виборі методик для здійснення комплексної оцінки педагогічні працівники ІРЦ мають враховувати:

- вік дитини;
- інформацію, подану у документах до заяви про проведення оцінки;
- можливість невідповідності розвитку дитини віковим особливостям;
- можливі прояви поведінки.

Проведення комплексної оцінки передбачає:

1. Встановлення емоційного контакту.
2. Використання методів оцінювання.
3. Фіксацію записів з дитиною згідно з планом спостереження.

Пріоритетними напрямками комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини із особливими освітніми потребами є:

– оцінка фізичного розвитку дитини (визначення рівня загального розвитку дитини, її відповідності віковим нормам, розвитку дрібної моторики, способу пересування тощо);

– оцінка мовленнєвого розвитку дитини (визначення рівня мовленнєвого розвитку та використання вербальної/невербальної мови, наявності мовленнєвого порушення та його структури);

– оцінка когнітивної сфери дитини (визначення рівня сформованості таких пізнавальних процесів, як сприйняття, пам'ять, мислення, увага, увага);

– оцінка емоційно-вольової сфери дитини (виявлення здатності дитини до вольового зусилля, схильностей до проявів девіантної поведінки та її причин);

– оцінка освітньої діяльності дитини (визначення рівня сформованості знань, умінь, навичок відповідно до навчальної програми, основних критеріїв формування вмінь та навичок дітей дошкільного або молодшого шкільного віку).

У разі потреби фахівці ІРЦ можуть проводити комплексну оцінку за іншими напрямками, зокрема, визначення рівня соціальної адаптації, взаємовідносин з однолітками, дорослими. Усі напрями оцінювання мають бути спрямовані на визначення позитивних сторін розвитку дитини як основи для її подальшого розвитку, навчання та виховання.

Для проведення комплексного обстеження когнітивно-мовленнєвого розвитку дітей із особливостями психофізичного розвитку ми пропонуємо використати розроблену авторську діагностику, апробовану у роботі з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності (Брушневська, Рібцун, 2020).

Мета запропонованих діагностичних завдань – визначення рівня сформованості основних складових пізнавальної та мовленнєвої діяльності.

В основу методики дослідження покладено серію пізнавальних завдань, які розподілені за такими блоками:

– діагностика видів сприймання (зорового, слухового):

– *зорове сприймання*: завдання «Які предмети заховані у малюнках?», «Сховані фігури», «Розрізні картинки 4-складові», «Чого не вистачає на малюнках?», «Впізнай предмет», «Неповні малюнки» (тест Терстоуна), «Віднови килимок», «Дізнайся, хто це?», «Чим залатати килимок?», «Знайди відмінності»;

– *слухове сприймання*: завдання «Шуми», «Що буде після звуку?»;

– *рухове сприймання*: завдання «Продовж дію».

– обстеження видів уваги (зорова, слухова), їхніх основних показників (стійкість, розподіл, концентрація зорової та слухової уваги): завдання «Порівняння «картинок», «Що неправильно?», «Розмалюй картинку», «Лабіринт» тощо;

– вивчення основних видів пам'яті (зорова, слухова, словесно-логічна, рухова, короткочасна, довгочасна, оперативна, мимовільна, довільна) та мнестичних процесів

(запам'ятовування, збереження, відтворення, упізнавання): завдання «Назви малюнки, які ти запам'ятала». «Що до чого підходить?», складання картинки по пам'яті з частинок і тому подібні;

– вивчення сформованості ймовірного прогнозування (зорового, слухового, рухового);

– оцінка наочно-образного мислення (розумових операцій аналізу і узагальнення, процесу класифікації, міркування, розуміння дітьми змісту сюжетних картин): завдання «Фігури-пустунки», «Ліліпути і гіганти», «Пори року», «Що тут зайве?», вербальне мислення дітей (методика Я. Йєрасика);

діагностика емоційно-вольової сфери.

Серія діагностичних завдань для визначення рівня сформованості мовленнєвого розвитку складається з таких блоків:

– обстеження артикуляційної та дрібної моторики рук;

– вивчення фонематичної системи мовлення:

- *фонематичне сприймання*: завдання «Послухай і повтори», «Послухай і покажи», «Назви, що побачив»;
- *фонематичний слух*: завдання «Назви, що почув», «Плесни у долоні, коли почуєш звук у слові»;
- *фонематичний аналіз*: завдання «Чутливе вушко», «Назви перший звук у слові», «Звукові чарівники», «Поверни перший звук у слово»;
- *фонематичне уявлення*: завдання «Знайди малюнок», «Парні слова», «Кожному звуку – своє місце», «Чутливе вушко», «Хто-хто в цьому слові живе?», «Зниклий звук».

– діагностика звуковимови (завдання «Що намальовано?») та складової структури слів (завдання «Назви малюнки», «Де живе склад?», «Де хвостик у слова?», «Один склад – багато слів», «Впізнай слово», «Вітер-пустунець»);

– обстеження словникового запасу (завдання «Що це?», «Хто що робить?», «Який, яка, яке?», «Що роблять ці люди?», «Назви одним словом», «Слова-друзі», «Слова-вороги», «Близькі слова», «Найкраще слово», «Доповни речення», «Гімнастика для розуму», «Впізнай слово», «Найвлучніше слово», «Точні слова», «Багатозначні слова», «Слова-пазли»);

– вивчення граматичної складової мовлення (завдання «Де літає метелик?», «Де хто знаходиться?», «Він, вона, воно, вони», «Чого

багато?», «Рахуємо разом», «Змінимо слова», «Які вони?», «Я, ти, він, вони», «Сердиті і лагідні слова», «Один-багато», «Добери правильне слово», «Який, яка, яке?», «Що яке?», «Дружні в реченні слова», «Слова-пустуни», «Щедрий урожай слів», «Кольорові слова», «Розумні речення»);

– діагностика сформованості ймовірного прогнозування на невербальному (граматичне, складове, лексичне, морфологічне, синтаксичне) та вербальному (фонологічне, фонетичне, складове, лексичне, морфологічне, граматичне, синтаксичне) рівнях;

– обстеження зв'язного мовлення (завдання «Виклади розповідь з картинок», «Склади речення за малюнком», «Склади речення за серією малюнків», «Перекажи знайому казку», «Склади оповідання за малюнком або серією сюжетних малюнків»).

Для ефективності проведення психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини та достовірності отриманих результатів під час проведення комплексної оцінки педагогічні працівники ІРЦ повинні:

– створити атмосферу довіри та доброзичливості;

– враховувати фізичний та емоційний стан дитини;

– зважати на індивідуальні особливості її розвитку;

– враховувати вік, місце проживання, мову спілкування тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Забезпечення повноцінної реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на отримання якісної освіти відповідно до потреб та можливостей є пріоритетним завданням розвитку освіти України. Про це свідчать, зокрема, останні рішення (<https://mon.gov.ua/ua/news/mon-osnova-yakisnogo-navchannya-dlya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-sepravno-mati-vibir>). Відтепер робота українських ІРЦ буде наближена до європейських стандартів безбар'єрності. Послуги з визначення та задоволення особливих освітніх потреб дітей стануть більш якісними, з'являться нові діагностичні інструменти для підтримки дітей, які відчувають труднощі в навчанні, буде запроваджено міжнародні підходи до визначення категорій (типів) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами. Упрова-

дження нових концепцій освітньої діяльності потребуватиме також оновлення підходів, методів і прийомів проведення якісної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей. Тому наукові розвідки стосовно цього питання залишаються актуальними та перспективними для науковців та практиків спеціальної освіти України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брушневська І., Рібсун Ю. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей : діагностичний комплекс : навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 124 с.
2. Григор'єв А., Завіна В. Психолого-педагогічна діагностика. Київ : Преса України, 2005. 448 с
3. Данілавичюте Е. Особливі мовленнєві потреби: стратегія організації гуманістичного освітнього середовища. Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія / Е.А. Данілавичюте, С.П. Миронова, Н.Г. Пахомова, О.М. Таранченко [та ін.]. Рівне : Волинські обереги, 2020. С. 84–94.
4. Колупаєва А. Законодавче та нормативно-правове регулювання інклюзивного навчання в Україні у світлі освітнього реформування. Новітні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному просторі закладів загальної середньої освіти : збірник матеріалів. Дніпро, 2020. 327 с.
5. Миронова С. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
6. Положення про інклюзивно-ресурсний центр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15 серпня 2021 р.)
7. Синьов В. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності : Шлях від інституалізації до інтеграції. Київ, 2009. 112 с.
8. Стадненко Н. Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. 20 с.
9. Трофименко Л. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.
10. Чеботарьова О., Гладченко І., Ярмола Н. Основи діагностичної діяльності корекційного педагога в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку : метод. рекомендації. Київ, 2019. 46 с.

REFERENCES:

1. Brushnevskaya I., Ribsun Yu. (2020). Komunikativnyi komponent movlennievoi diialnosti u ditei : diahnostychnyi kompleks [Communicative component of speech activity in children: diagnostic complex] Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD. 124 p. (in Ukrainian).
2. Hryhoriev A., Zavina V. (2005). Psykholoho-pedahohichna diahnostyka [Psychological and pedagogical diagnostics]. Kyjiv: Presa Ukrainy. 448 p.
3. Danilavichutiut E. (2020). Osoblyvi movlennievi potreby : stratehiia orhanizatsii humanistychnoho osvithnoho seredovyshcha [Special speech needs: strategy of organization of humanistic educational environment]. Humanizatsiia osvithnoho prostoru spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity: teoriia i praktyka : kolekt. monohrafiia / E. Danilavichutiut, S. Myronova, N. Pakhomova, O. Taranchenko [et a.] Rivne: Volynski oberehy, p. 84–94.
4. Kolupaieva A. (2020) Zakonodavche ta normatyvno-pravove rehuliuвання inkliuzyvnoho navchannia v Ukraini u svitli osvithnoho reformuvannia. [Legislative and regulatory regulation of inclusive education in Ukraine in the light of educational reform]. Novitni tekhnolohii psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy v inkliuzyvnomu navchalnomu prostori zakladiv zahalnoi serednoi osvity : zbirnyk materialiv. Dnipro. 327 p.
5. Myronova S. (2007). Pidhotovka vchyteliv do korektsiinoi roboty v systemi osvity ditei z vadamy intelektu : monohrafiia [Preparation of teachers for correctional work in the education system of children with intellectual disabilities]. Kamianets-Podilskiy: Abetka-NOVA. 304 p.
6. Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr. [Regulations on the inclusive resource center] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 15.08.2021).
7. Synov V. (2009). Aktualni problemy rozvytku osvity ditei z obmezheniamy zhyttiediialnosti : Shliakh vid instytualizatsii do intehratsii. [Current problems of education development of children with disabilities: The path from institutionalization to integration]. Kyjiv: 112 p.
8. Stadnenko N. (2001) Metodyka diahnostyky hotovnosti do navchannia v shkoli ditei shestyrichnoho viku. [Methods of diagnosing readiness for schooling of six-year-old children]. Kamianets-Podilskiy: Abetka. 20 p.

9. Trofymenko L. (2014) Shliakhy podolannia zahalnoho nedorozvytku movlennia u ditei doshkilnoho viku : monohrafiia. [Ways to overcome the general underdevelopment of speech in preschool children] Kirovohrad: Imeks-LTD. 104 p.

10. Chebotarova O., Hladchenko I., Yarmola N. (2019). Osnovy diahnostychnoi diialnosti korektsiinoho pedahoha v roboti z ditmy z kompleksnymy porushenniamy rozvytku : metod. rekomendatsii. [Fundamentals of diagnostic activities of a correctional teacher in working with children with complex developmental disorders]. Kyiv. 46 p.